

Pere sihtkapitali seminar, 12.-13.09.2025, Pühajärve

Väärtuste muutumine ja selle seos sündimusega: Eesti PSU analüüs

Mark Gortfelder, Allan Puur

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

TAUST

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Väärtuste muutus

▶ „Vaikne revolutsioon“ (1977) väärtustes

- ▶ Ronald Inglehart (1934-2021)
- ▶ Euroopa/Maailma väärtuste uuringud (alates 1981)

▶ Aeglane, ent põhjanev muutus

- ▶ Põhineb põlvkondade vahetusel
- ▶ Alus: II ms järgne rahuaeg, heaolu kasv, heaoluriik
- ▶ Materialism => Post-materialism
- ▶ Ellujäämine => Eneseteostus
- ▶ Traditsioonilisus => Ratsionaalsus-sekulaarsus
- ▶ Pronatalislikud normid => Individuaalne valik

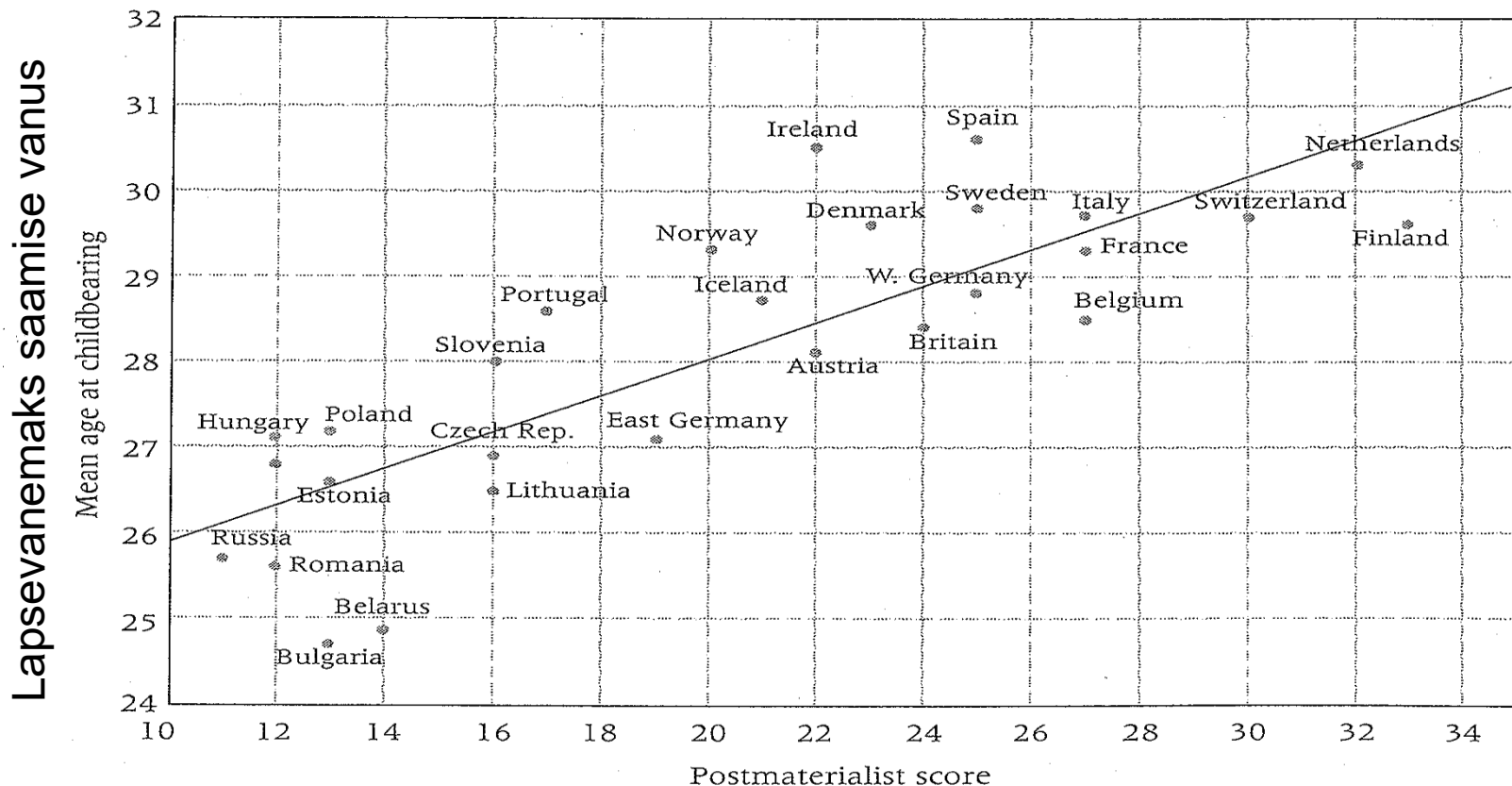
Väärtused rahvastikuteoorias

- ▶ **Teise Demograafilise Ülemineku (2DÜ) käsitlus**
 - ▶ Dirk Van de Kaa (1933) ja Ron Lesthaeghe (1945-)
- ▶ **(Üheks) lähtekohaks „vaikse revolutsiooni“ idee, peamiste 2DÜ muutuste (üks) allikas:**
 - ▶ Sündimuse (soovid, tegelik käitumine) vähenemine
 - ▶ Abiellumuse vähenemine, perevormide mitmekesisus
 - ▶ Kooselude püsivuse vähenemine
 - ▶ Ajastuspööre ja vanusnormide teisenemine
- ▶ **2DÜ ennustab taastetasemest püsivalt madalamat sündimust**

Empiirilised tulemused: makrotase

FIGURE 2 Relationship between the mean age at first birth around 1998 and the Inglehart index of postmaterialism in 1990

SOURCE: van de Kaa (2002).

Postmaterialismi indeks:

soovõrdsus, sekulariseerumine, valikuvabadus,
laste väärtustamine, vaba aja väärtustamine,
abielu väärtustamine

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Empiirilised tulemused: mikrotase

- ▶ *Holland*: kes **ei seostanud** lapsesaamisega individuaalse **autonoomia ja karjäärivõimaluste vähenemist**, said (varem/tõenäolisemalt) lapsevanemaks (Liefbroer, 2005)
- ▶ *Bulgaaria*: lapsevanemaks saamisega kaasnevad **tajutud kasud suurendasid ja tajutud kulud vähendasid** lapsevanemaks saamise valmidust (Billari jt., 2009)
- ▶ *Rootsi*: **laste väärtustamine** (lapsed annavad elule tähenduse, lapsed on elus tähtsad) **seostus positiivselt** lapsevanemaks saamise ja laste koguarvuga (Holland & Keitzer, 2015)
- ▶ *Saksamaa*: lapsesaamise **positiivsete aspektide väärtustamine suurendas** lapsevanemaks saamise kavatsust, seevastu **hobide ja isiklike huvide tähtsustamine vähendas** (Buhr & Huinink, 2015)

VÄÄRTUSTE MUUTUS EESTIS

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Väärtusnihet soodustanud tegurid

- ▶ Kiire majanduskasv madalalt tasemelt
- ▶ EL toetuste suur osakaal riigieelarve kuludes
- ▶ Venemaa nõrkus ja NATO-liikmelisus
- ▶ Suurte põlvkondade demogr. dividend
- ▶ Pensioniealiste materiaalne vähenõudlikkus

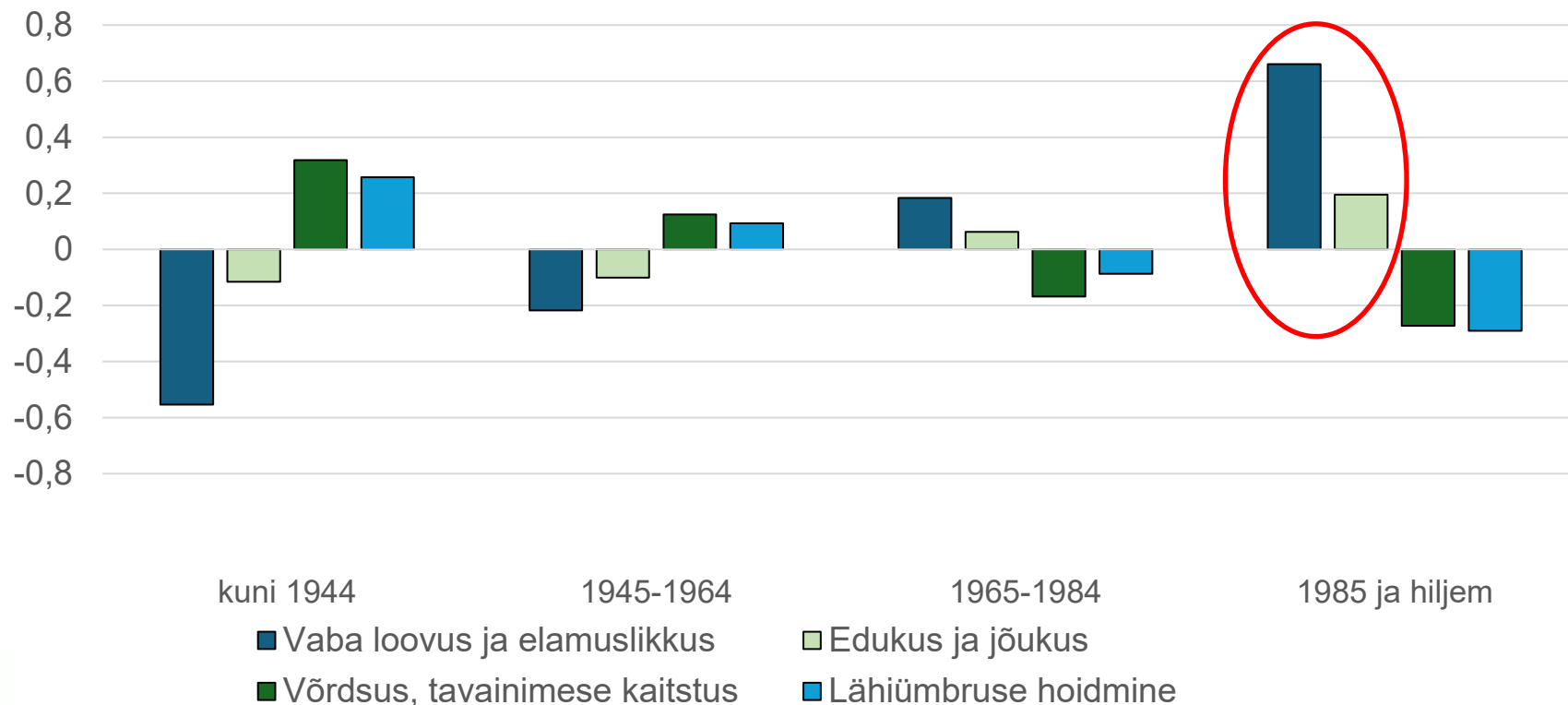
Allikas: <https://www.err.ee/1609581163/puur-ja-gortfelder-lapsesaamine-kui-isiklik-valik-ja-vastutus-uhiskonna-ees>

Väärtuste muutus: põlvkonnad

Individuaalsete väärtuste peakomponendid põlvkondade lõikes.

Andmed: Euroopa Sotsiaaluuring 2004-2020.

Allikas: Kasearu, K. (2025). [Väärtused ja pereväärtused kui alus sündimuskäitumise kujunemiseks](#).

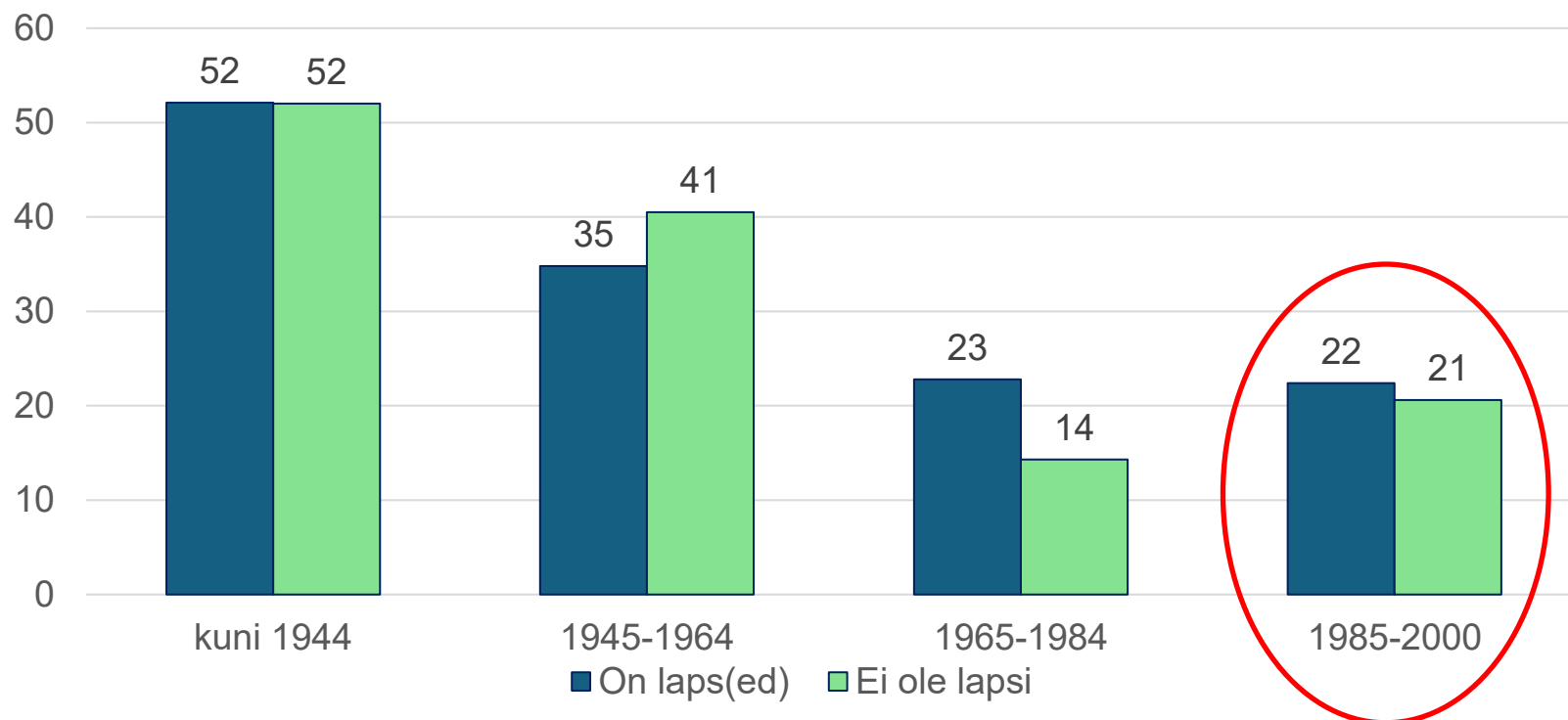

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Väärtuste muutus: põlvkonnad

Väitega „laste saamine on kohustus ühiskonna ees“ nõustujate osakaal, %.

Andmed: Euroopa väärtuste uuring, 2018.

Allikas: Kasearu, K. (2025). [Väärtused ja pereväärtused kui alus sündimuskäitumise kujunemiseks](#).

Andmed ja meetod

▶ Eesti Pere ja Sündimusuuring

- ▶ 2004–2005 EPSU2
- ▶ 2021–2022 EPSU3
- ▶ Laste arv, kavatsused, ideaalid, väärtused

▶ Meetod

- ▶ Ideaalne laste arv – Poisson'i mudel
- ▶ Soovitud laste arv – lineaarne mudel
- ▶ (Järgmise) lapse kavatsus ja saamine – logistiline mudel

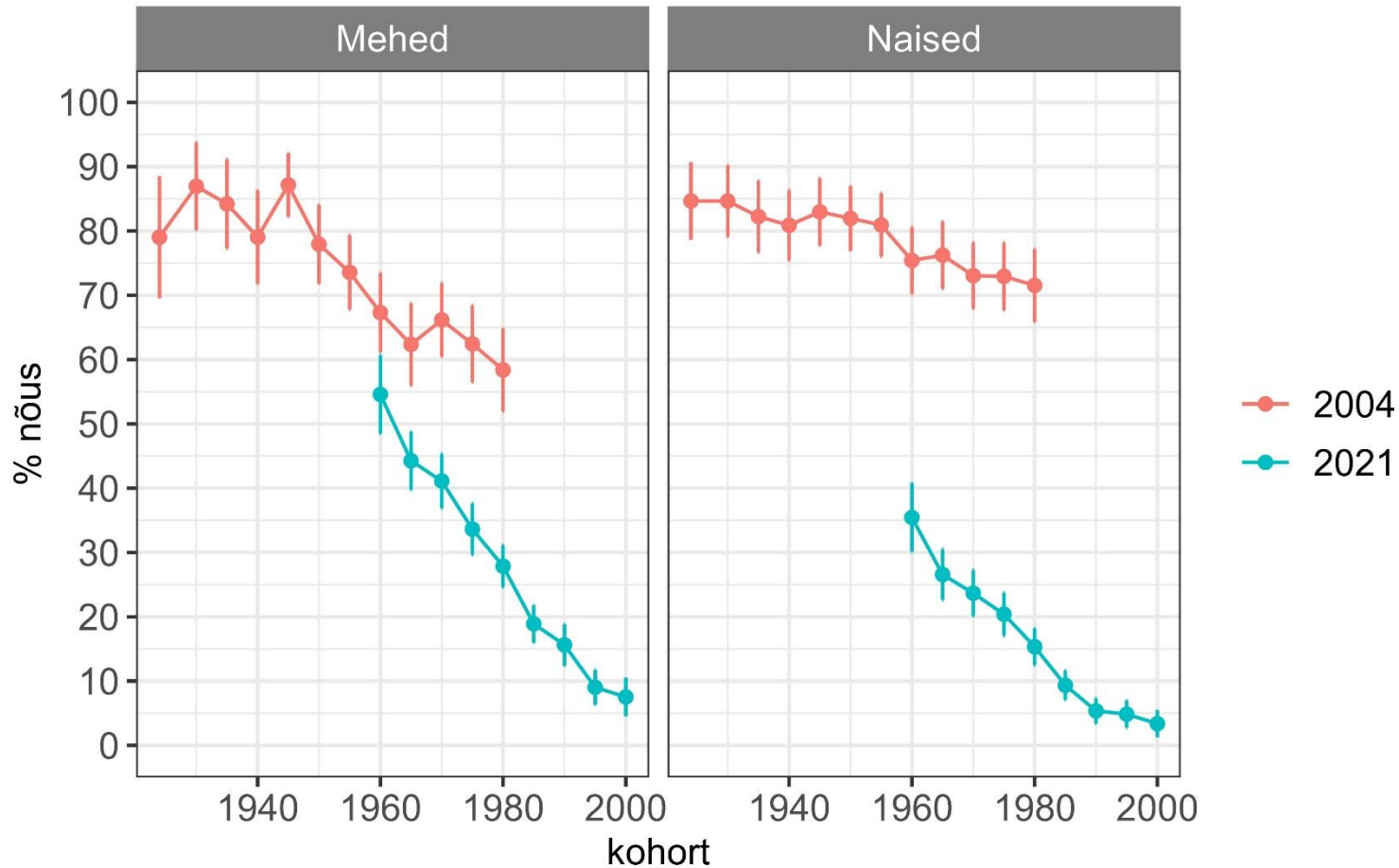
▶ Tulemuste esituse viis

- ▶ Tulemuse muut kui tegur muutub ühe ühiku võrra (keskmestatud marginaalefekt AME)

Vanemlus: kas vajalik eneseteostuseks?

Väitega „Mehel/naisel peavad olema lapsed, et end täiel määral teostada“ nõustujate osakaal, %.

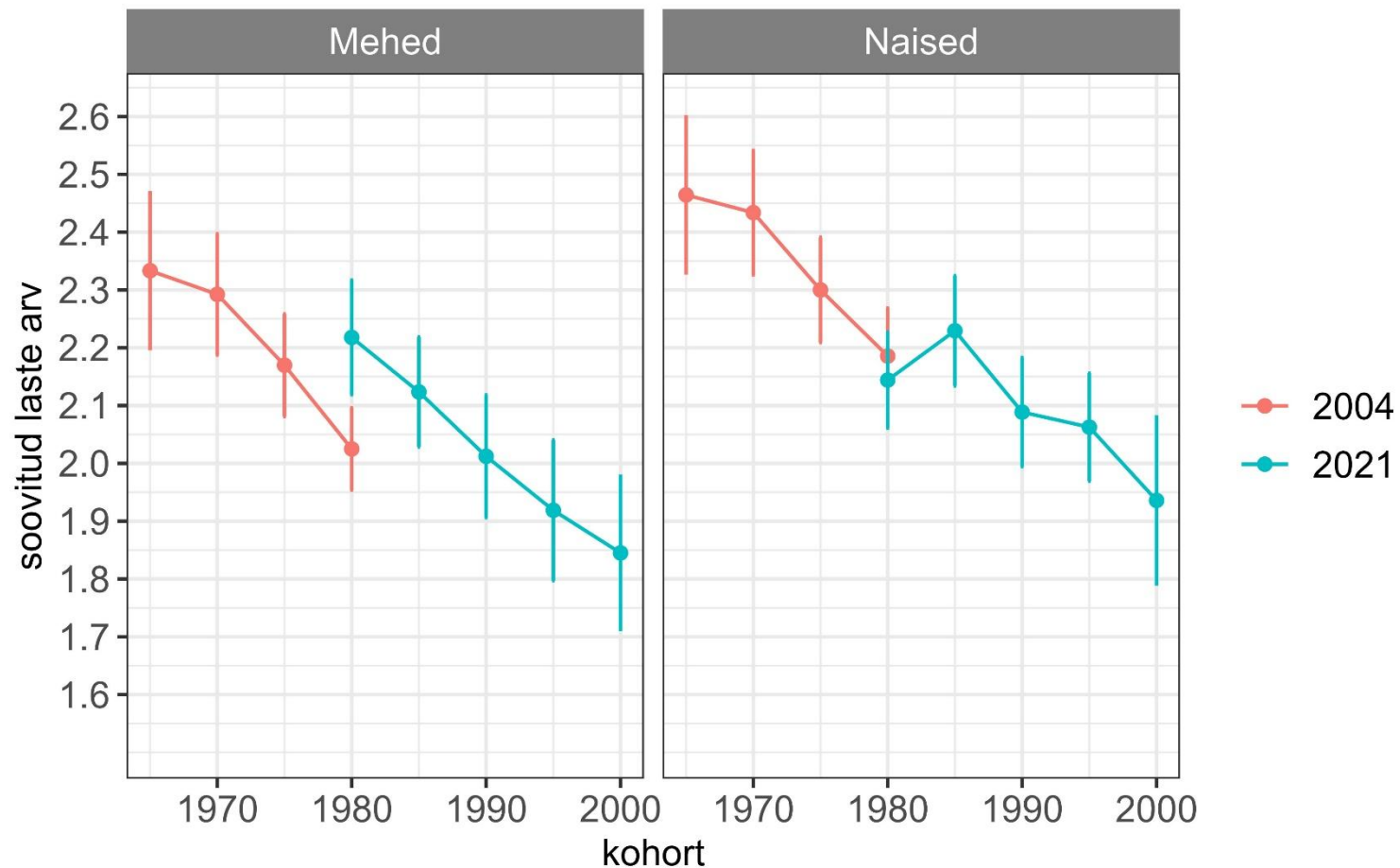

Allikas: EPSU2 (2004) ja EPSU3 (2021)

TALLINNA ÜLIKOOL

Eesti Demograafia Instituut

Soovitud laste arv

Allikas: EPSU2 (2004) ja EPSU3 (2021)

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

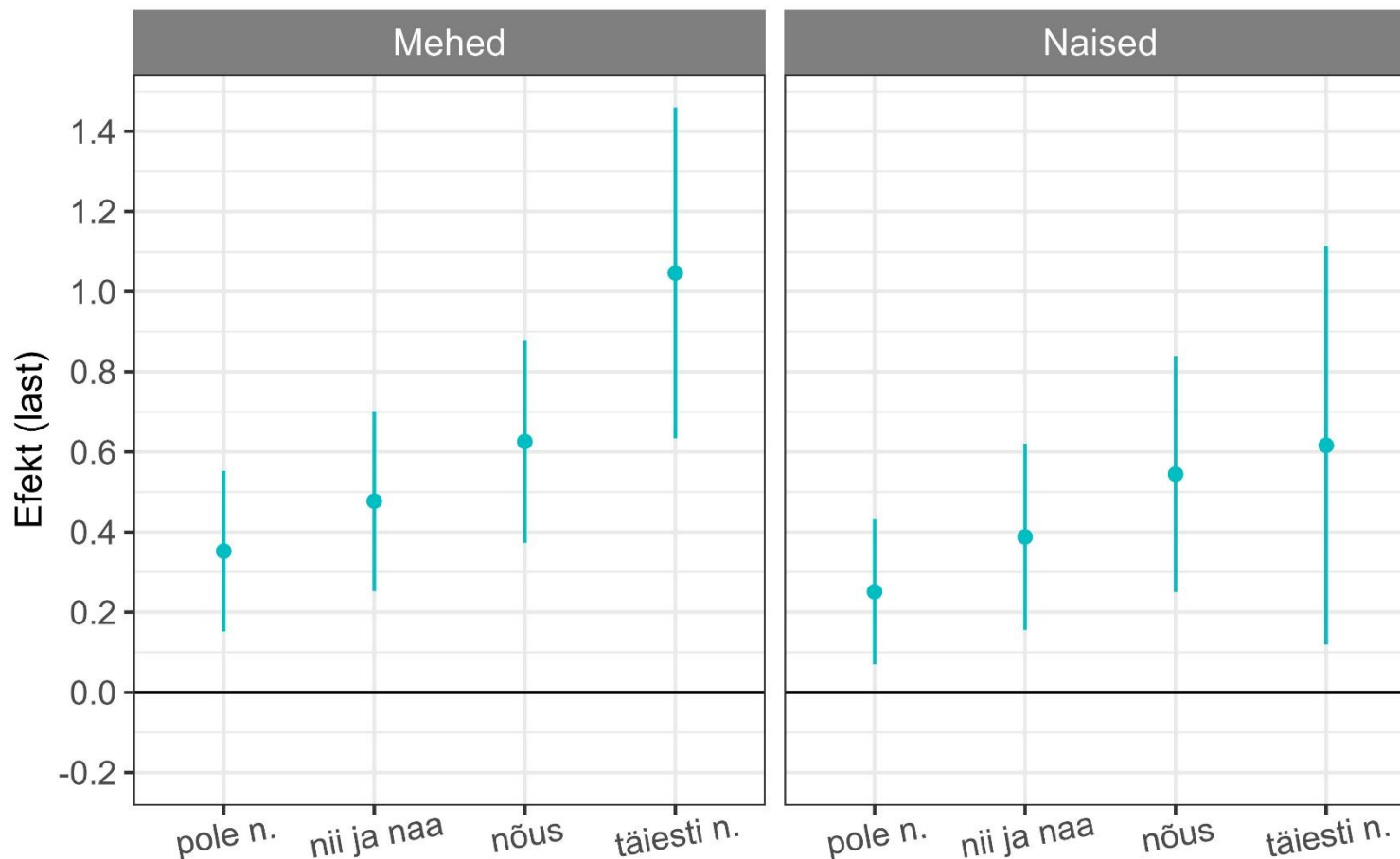
EPSU3 (2021-2022)

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Isiklik ideaalne laste arv

Küsimus: Mis oleks isiklikult Teie jaoks ideaalne laste arv, mida Te soovite endale saada?

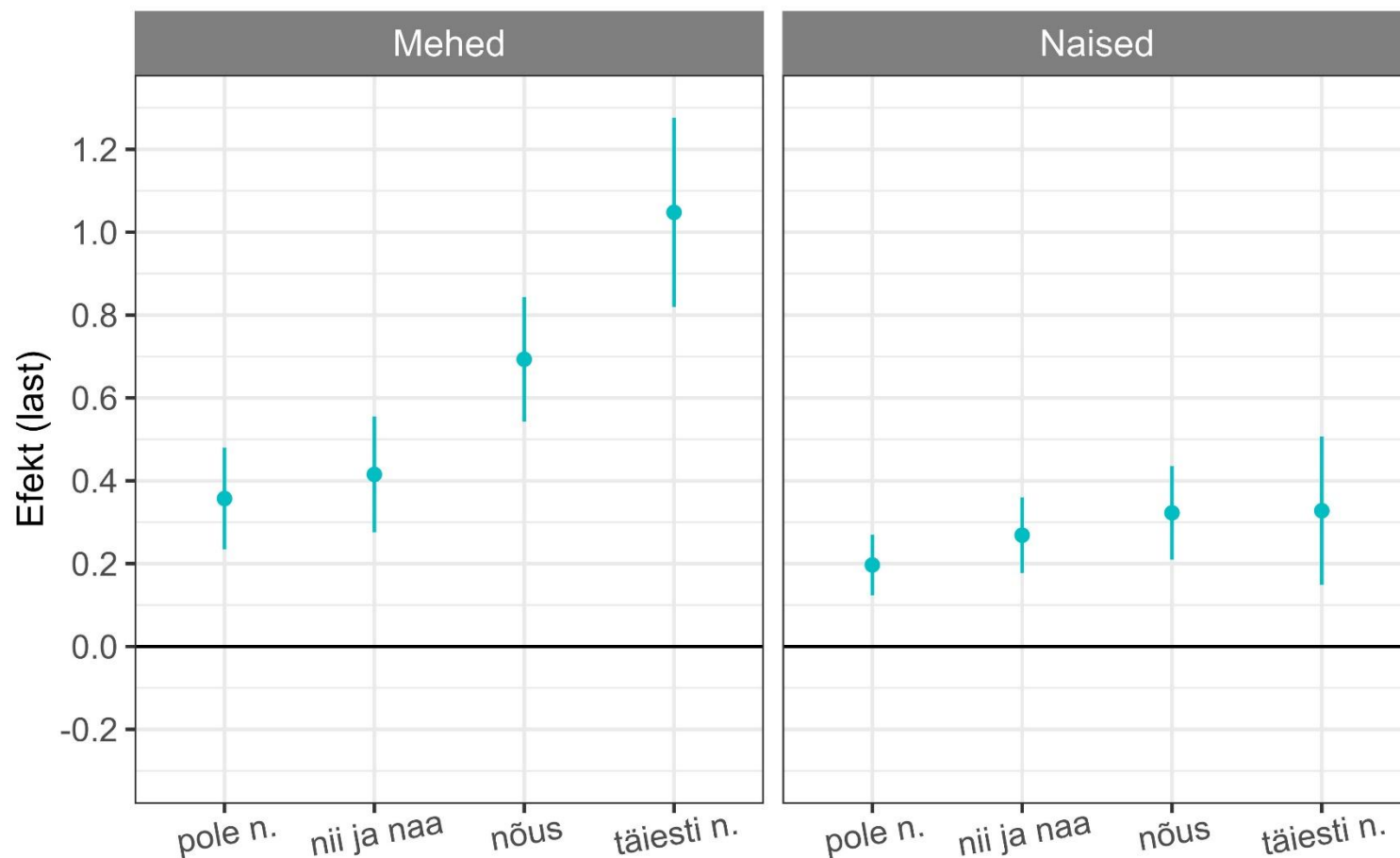

Allikas: EPSU3 (2021)

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Soovitud laste arv

Küsimus: Mitu last kokku Te kavatsete (veel) saada?

Allikas: EPSU3 (2021)

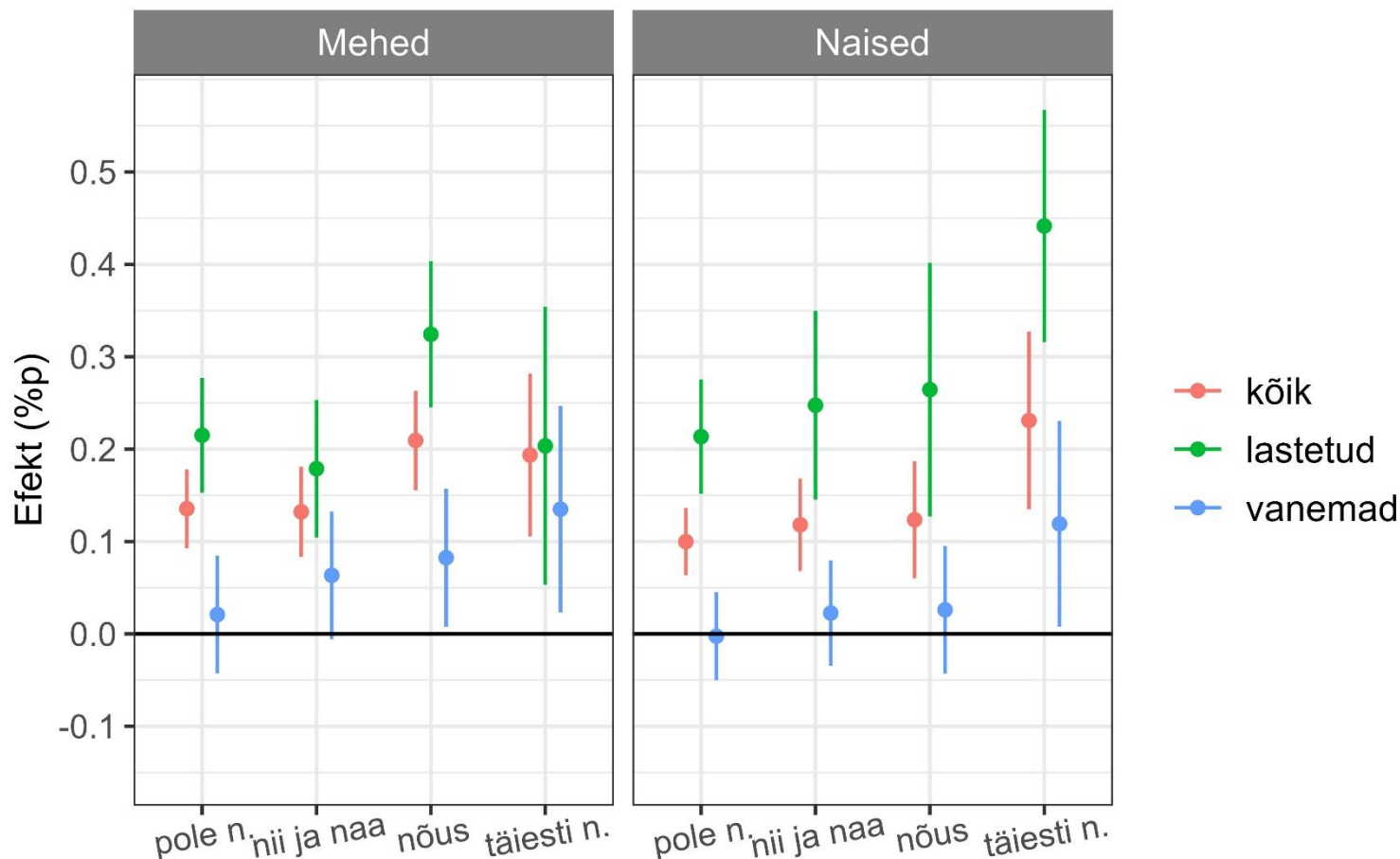

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

(Järgmise) lapse saamise kavatsus

Küsimused: Kas Te kavatsete järgmise 3 aasta jooksul (veel ühe) lapse saada?

Kui oletada, et Te ei saa järgmise 3 aasta jooksul last, siis kas kavatsete kunagi hiljem last/ veel lapsi saada?

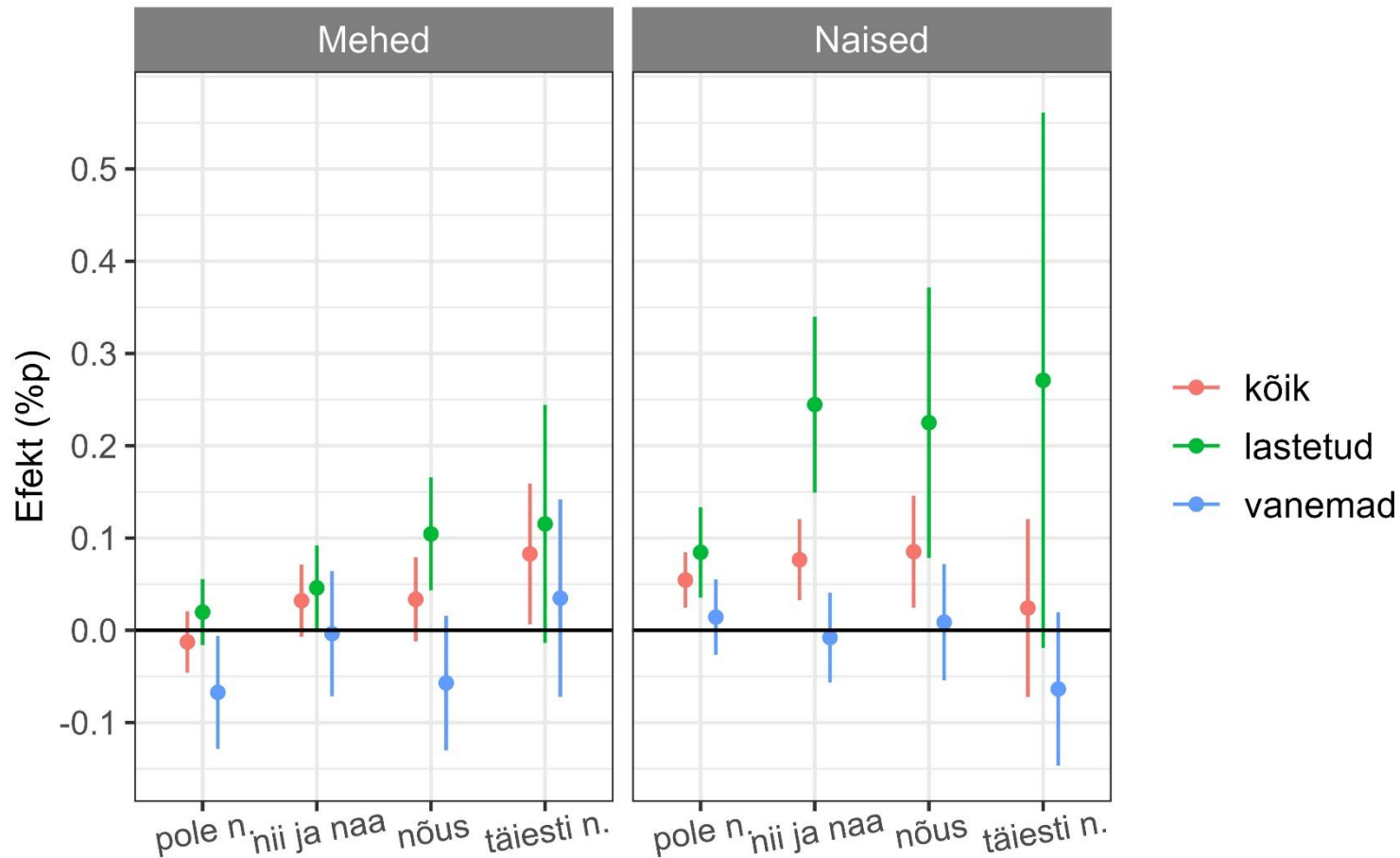

Allikas: EPSU3 (2021)

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Lapse sünd 3a jooksul pärast uuringut

Tegelikud sündid uuringujärgsel ajal

Allikas: EPSU3 (2021)

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

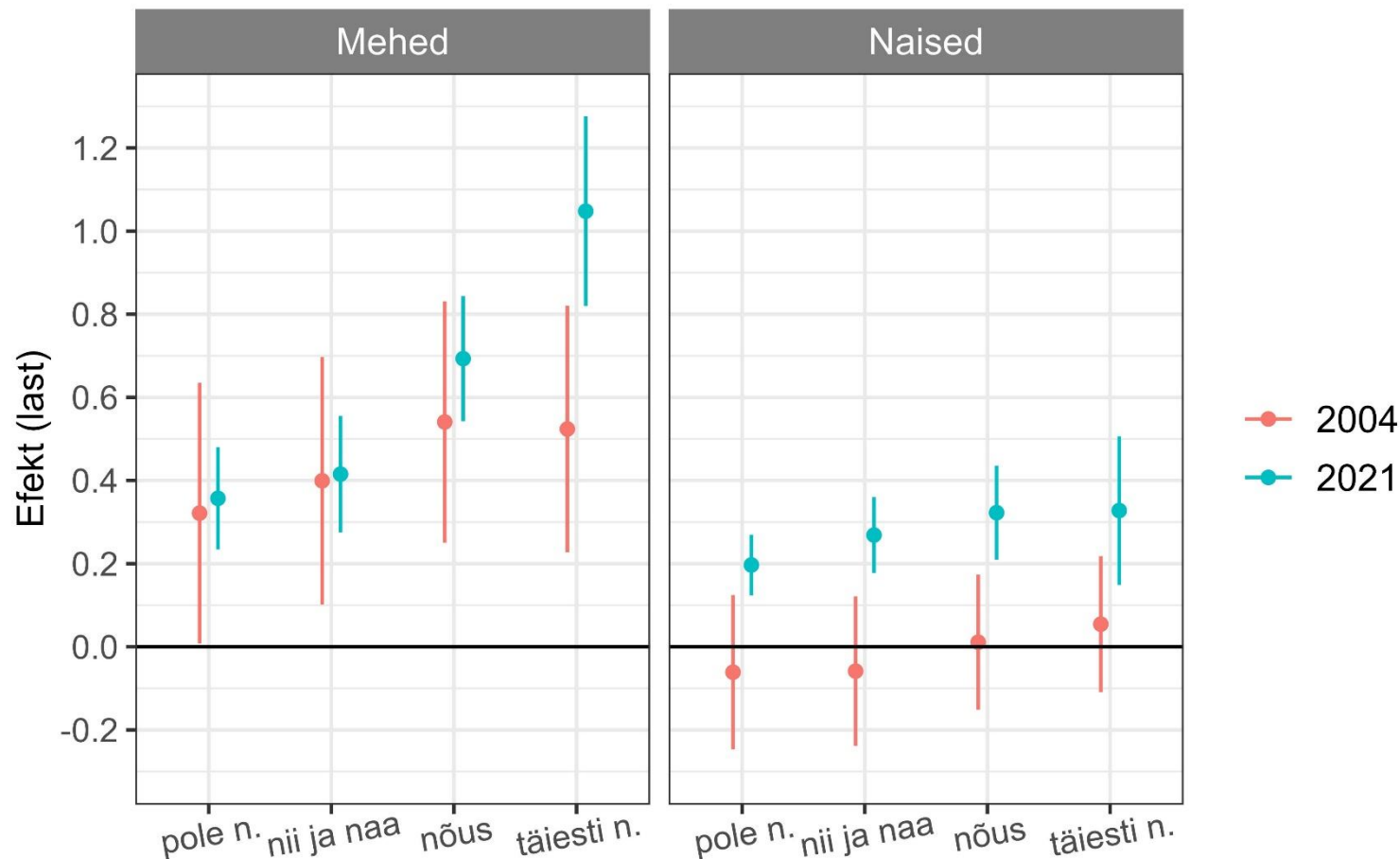
EPSU2 (2004) JA EPSU3 (2021) VÕRDLU

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Soovitud laste arv

Küsimus: Mitu last kokku Te kavatsete (veel) saada?

Allikas: EPSU2 (2004) ja EPSU3 (2021)

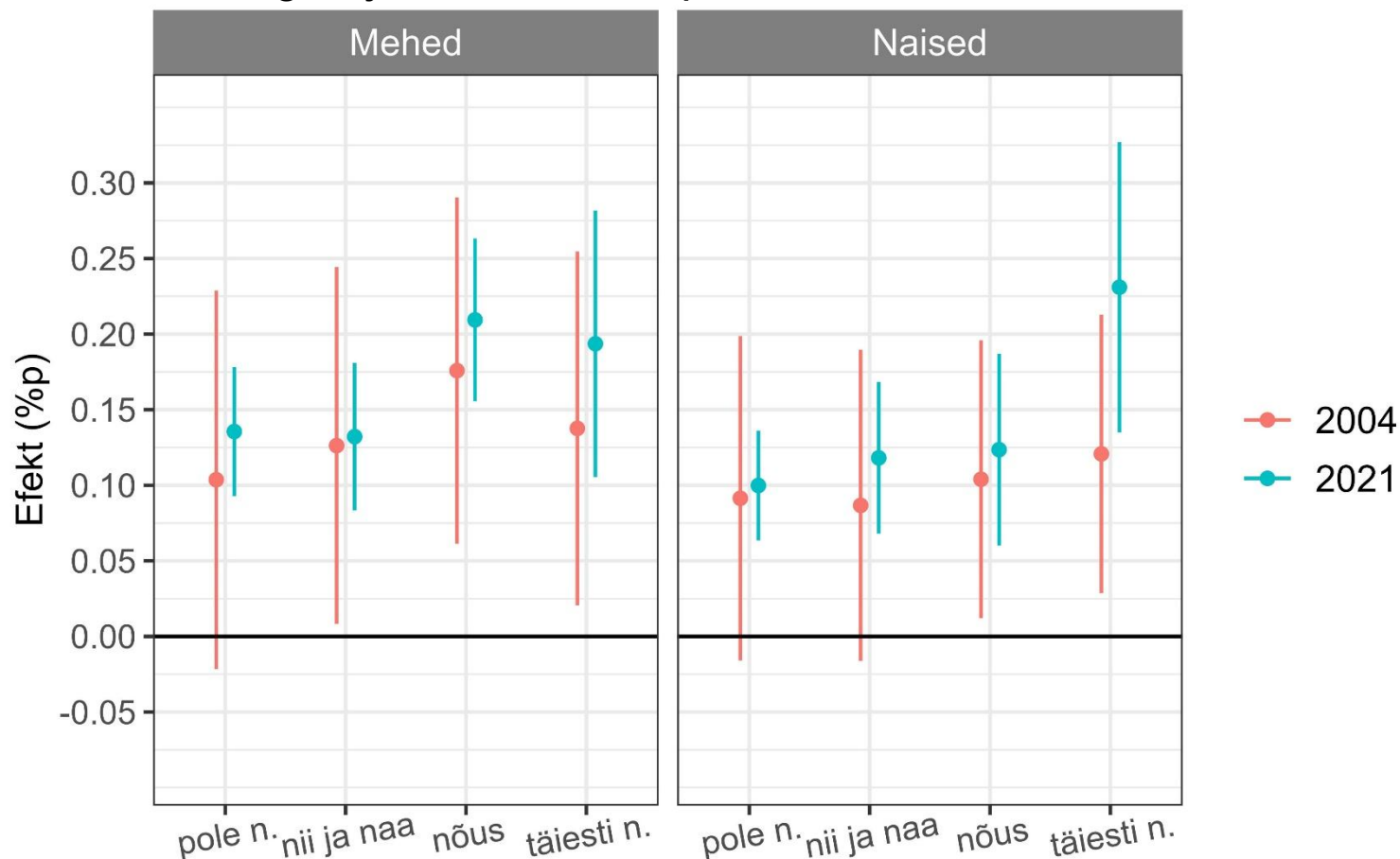

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

(Järgmise) lapse saamise kavatsus

Küsimused: Kas Te kavatsete järgmise 3 aasta jooksul (veel ühe) lapse saada?

Kui oletada, et Te ei saa järgmise 3 aasta jooksul last, siis kas kavatsete kunagi hiljem last/ veel lapsi saada?

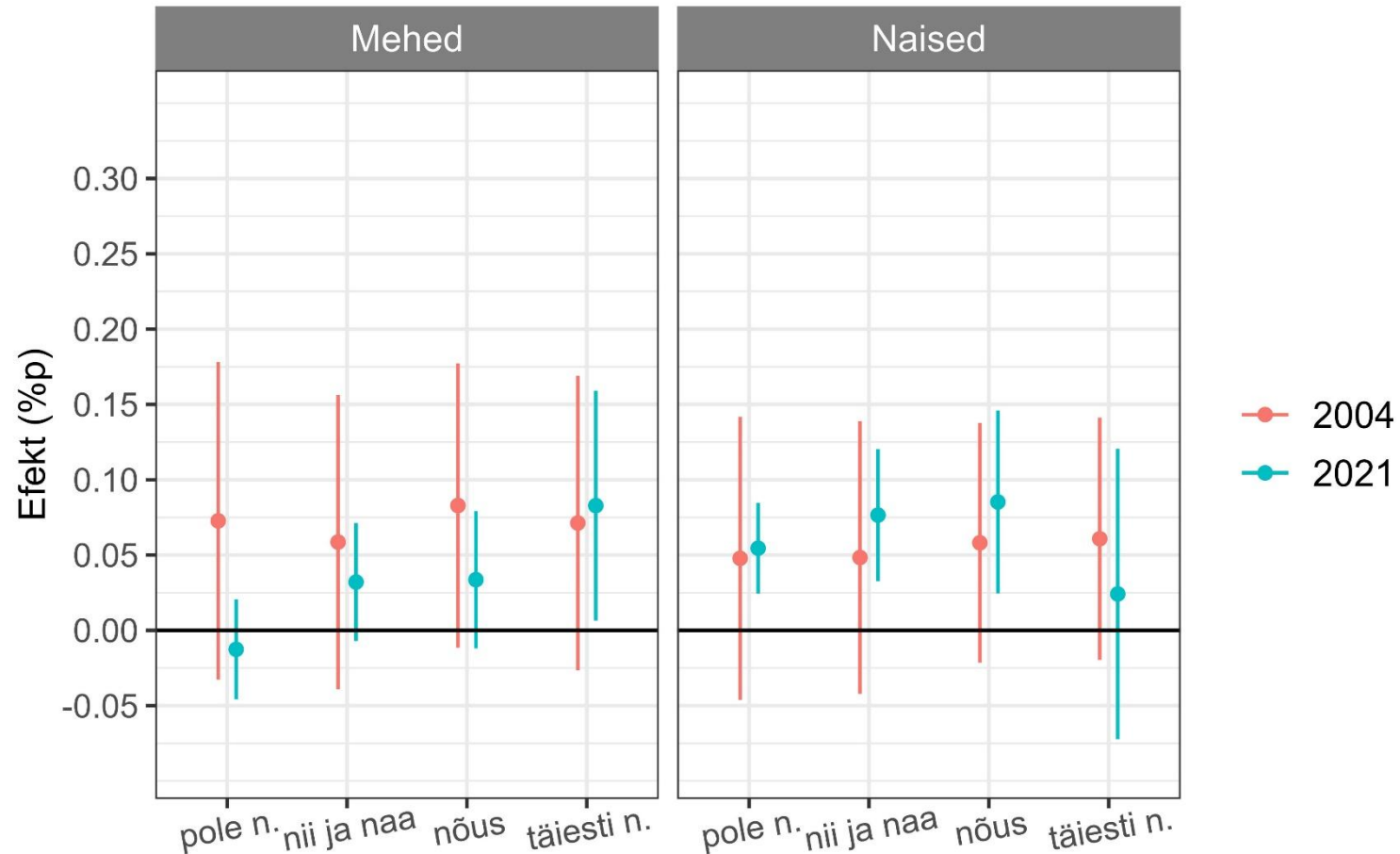
Allikas: EPSU2 (2004) ja EPSU3 (2021)

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Lapse sünd 3a jooksul pärast uuringut

Tegelikud sünnid uuringujärgsel ajal

Allikas: EPSU2 (2004) ja EPSU3 (2021)

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

VÄÄRTUSTE MUUTUSE PANUS SÜNDIMUSE VÄHENEMISSE

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Väärtusmuutuse mõju 1: soovitud laste arvu vähenemine 2004-2021

	Ilma väärtustunnuseta		Koos väärtustunnusega	
	Vähenemine	p	Vähenemine	p
Naised				
Kõik	-0,110	0,000	0,005	0,880
Lastetud	-0,156	0,001	0,098	0,156
Vanemad	-0,098	0,000	-0.032	0,329
Mehed				
Kõik	-0,128	0,000	0,052	0,198
Lastetud	-0,176	0,000	0,057	0,240
Vanemad	-0.229	0.000	-0,142	0,002

Allikas: EPSU2 (2004) ja EPSU3 (2021)

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Väärtusmuutuse mõju 2: sündimus- kavatsuse vähenemine 2004-2021

	Ilma väärtustunnuseta		Koos väärtustunnusega	
	Vähenemine	p	Vähenemine	p
Naised				
Kõik	-0,155	0,000	-0,090	0,000
Lastetud	-0,303	0,000	-0,187	0,000
Vanemad	-0,074	0,000	-0,029	0,184
Mehed				
Kõik	-0,212	0,000	-0,161	0,000
Lastetud	-0,308	0,000	-0,256	0,000
Vanemad	-0,115	0,000	-0,075	0,001

Allikas: EPSU2 (2004) ja EPSU3 (2021)

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

Väärtusmuutuse mõju: tegelikud laste sünnid uuringujärgsel 3a 2004-2021

	Ilma väärtustunnuseta		Koos väärtustunnusega	
	Vähene mine	p	Vähene mine	p
Naised				
Kõik	-0,022	0,048	0,003	0,870
Lastetud	-0,125	0,000	-0,014	0,643
Vanemad	0,031	0,013	0,027	0,126
Mehed				
Kõik	-0,009	0,426	0,020	0,135
Lastetud	-0,080	0,000	-0,036	0,057
Vanemad	0,057	0,000	0,070	0,000

Allikas: EPSU2 (2004) ja EPSU3 (2021)

KOKKUVÕTE

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut

- ▶ **Põhjalik väärtusnihe on jõunud ka Eestisse**
 - ▶ Vanemlus inimeste jaoks varasemast vähem keskne
 - ▶ Lapsevanemaks saamine sõltub varasemast rohkem isiklikest eelistustest ja valikutest
 - ▶ Soovitud laste arv vähenenud alla taastetaseme
- ▶ **Väärtuste muutus kajastub nii ideaalides, kavatsustes kui reaalses käitumises**
 - ▶ Lapsevanemaks olemise tingimuslikkus tähendab väiksemat laste arvu
 - ▶ Väärtuste muutus seletab suure osa viimase paari kümnendi jooksul toimunud sündimuse muutuses
 - ▶ Tingimuslikkuse tõttu ootused perepoliitikale suuremad

Täna kuulamast!

TALLINNA ÜLIKOOL
Eesti Demograafia Instituut